

О'QITUVCHILARNING PSIXOLOGIK SAVODXONLIGI

Ko'chiyeva Dinara Isomidin qizi

Surxondaryo viloyati Sherobod tumani

33-maktab tasviriy san'at va chizmachilik

fani o'qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada o'qituvchilarning psixologik savodxonligi tushunchasi, uning ta'lim jarayonidagi ahamiyati va ta'siri yoritiladi. O'qituvchi uchun psixologik bilimlarning o'quvchilar bilan samarali muloqotni tashkil etish, individual yondashuvni shakllantirish va muammoli vaziyatlarni boshqarishdagi o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada o'qituvchilarning psixologik savodxonligini oshirish usullari, jumladan, maxsus treninglar va amaliy mashg'ulotlar haqida so'z yuritiladi. Psixologik savodxonlikning ta'lim jarayonida stressni boshqarish va professional yonishning oldini olishdagi roli ham ko'rib chiqiladi. Maqola natijasida o'qituvchilarning psixologik savodxonligini rivojlantirish zarurati asoslab beriladi va amaliy tavsiyalar taqdim etiladi.

Kalit so'zlar: *psixologiya, empatiya, muammoli vaziyatlar, psixologik savodxonlik, ijtimoiylashuv, o'qituvchi, hissiy holat.*

Kirish

«Psixologik savodxonlik» atamasi bundan yigirma yil oldin Alan Boneau tomonidan kiritilgan. 1990 yilgi maqolasida Bono 100 ta psixologik atama va tushunchalarni aniqladi, ular «psixologiya uchun keng qamrovli va kamaytirilmaydigan bilimlar bazasini» tashkil etadigan «ular psixologik hamjamiyatda, ayniqsa talabalar uchun umumiy bilim bo'lishi kerak» (s.891). 900-

bet). O'shandan beri u aniqlagan markaziy tushunchalar intizom uchun ahamiyatsiz bo'lib qoldi va psixologik savodxonlik tushunchasi o'zgardi. Psixologik savodxonlikning yagona kelishilgan ta'rifi bo'lmasa-da, MakGovern va boshqalar. 2010) bu «o'zining va boshqalarning xatti-harakati va aqliy jarayonlari to'g'risida chuqur fikr yuritish va mulohaza yuritish» va «ishdagi, munosabatlardagi va kengroq jamiyatdagi shaxsiy, ijtimoiy va tashkiliy masalalarda psixologik tamoyillarni qo'llash qobiliyatini» tashkil qiladi. 11). Shunga ko'ra, «psixologik savodli fuqarolar» o'zlarining Psixologiya darajasi natijasida «tanqidiy ilmiy mutafakkirlar va o'z jamoalarida axloqiy va ijtimoiy mas'uliyatli ishtirokchilar» bo'lib shakllanadigan talabalar sifatida aniqlanadi (10-bet). Ya'ni, ular «global fuqarolar» (Stevens & Gielen 2007) bo'lib, ular o'zlarining mavzu bo'yicha bilimlari va tegishli ko'nikmalari va atributlarini muammolarni hal qilish va atrofdagi kundalik dunyo bilan o'zaro aloqada qo'llashga qodir.

Hozirgi zamon O'qituvchilariga qo'yiladigan talablar

O'qituvchining o'rnini va uning vazifalari o'sib kelayotgan yosh avlodni tarbiyalash ishiga jamiyat va jamoatchilik tomonidan e'tibor qaratilishining naqadar muhim ahamiyatga egaligi aniqlanadi. Mamlakatimizda «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»ni hayotga tatbiq etish jarayonida O'qituvchining yosh avlodga ta'lim va tarbiya berishida jamiyat oldida javobgarligi yanada ortib boraveradi.

Hozirgi sharoitda jamiyatning maktab oldiga qo'yayotgan talablari kun sayin ortib bormoqda va bu talablarni amalda to'g'ri hal qilish vazifasi O'qituvchiga bog'liqdir.

Zamonaviy maktab O'qituvchisi qator vazifalarni bajaradi. O'qituvchi – sinfdagi O'quv jarayoni tashkilotchisidir. O'qituvchi O'quvchilar uchun dars paytida, qo'shimcha darslarda va shu bilan birga darsdan tashqari hollarda ham kerakli maslahatlar berishda bilimlar manbaidan biridir. Ko'pchilik O'qituvchilar sinf rahbari vazifasini bajarib, tarbiya jarayoni tashkilotchilari bo'lib hisoblanadilar.

Asosiy qism

Psixologik savodxonlik ijtimoiylashuv va madaniyat tufayli bolalik davridagi ontogenetik rivojlanish jarayonida tabiiy ravishda rivojlanadi. Psixologik savodxonlik olimlar tomonidan elementar psixologik bilim va malakalar majmui sifatida qaraladi. U psixologik madaniyatning asoslarini ifodalaydi, yoshi, individual va boshqa xususiyatlarni hisobga olgan holda ikkinchisining rivojlanishi boshlanadi. Psixologik savodxonlik -psixologik bilimlarni (faktlar, g'oyalar, tushunchalar, qonunlar va boshqalar), ko'nikmalar, ramzlar, an'analar, muloqot, xatti-harakatlar, aqliy faoliyat va boshqalar sohasidagi qoidalar va me'yorlarni o'zlashtirishdir.

Empatiya

Psixologiyada empatiya atamasi boshqalarning his-tuyg'ularini sezish va tushunish qobiliyatini, ularga hamdardlik bildirish yoki ular bilan birgalikda his qilishni anglatadi. Oddiy qilib aytganda, empatiya bizga boshqalar bilan birgalikda xursand bo'lish, qayg'urish va g'azablanish imkonini beradi.

muammoli vaziyatlar

Muammoli ta'lim mashg'ulotlarini tashkil etish va boshqarish quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

Muammoni yechish taxminlarini shakllantirish.

Yechimning to'g'riligini tekshirish (olingan yechim bilan bog'liq axborotni tizimlashtirish orqali).

Muammoli vaziyat hosil qilishda quyidagilar hisobga olinishi lozim: Muammolar nazariy yoki amaliy yo'nalishda bo'ladi. Darsda hosil qilinadigan muammoli vaziyat hamda o'quvchilarga hal etish taklif etiladigan muammoga qo'yiladigan eng asosiy talab – o'quvchilarning qiziqishini oshiradigan, eng kamida esa, o'quvchilarda qiziqish hosil qiladigan bo'lishi kerakligidan iborat. Aks holda ko'zda tutilgan natijaga erishish imkoni bo'lmaydi.

O'quvchining hoissiy holatini anglash

Boshlang'ich sinf o'quvchilari ma'lum darajada o'z faoliyatlarini mustaqil rivojlantira oladilar. Ular o'z rejalari, harakatlarining izchilligini so'z orqali tasvirlab beradilar. Rejalashtirish yordamida o'quvchilarning ixtiyoriy diqqatlari tarkib topib rivojlanadi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarni bilish faoliyatiga jalb etish turli aqliy faoliyat usullarini taqozo qiladi. O'quvchilarning bilim zaxiralari moddiy olam haqidagi tasavvurlari yordamida boyib borib bilish faoliyatining shakllanishida o'quv jarayoni muhim o'rin egallaydi. Misol uchun, bolada mantiqiy uylash etilmay turib uni mantiqiy fikr yuritishga o'rgatish foydasiz. 3-7 yoshli davrdagi bolalarning asosiy faoliyati quyidagicha:

- Predmetli o'rganish;
- Individual va predmetli o'yinlar, jamoaviy syujetli rolli o'yinlar;
- Individual va guruhlarda ijod;
- Musobaqa o'yinlari;
- Munosabat o'yinlari;
- Ro'zg'or mehnati;

Xulosa

O'qituvchilarning psixologik savodxonligi nafaqat ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda, balki o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida ham muhim ahamiyatga ega. Psixologik savodxonlik orqali o'qituvchilar bolalarning hissiy holatini yaxshiroq tushunadi, individual yondashuvni shakllantiradi va har bir o'quvchining o'ziga xos ehtiyojlarini qondirishga qodir bo'ladi. Bu o'z navbatida, o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ularda ijobiy hissiy muhitni yaratadi. Psixologik savodxonligi yuqori bo'lgan o'qituvchi stressli vaziyatlarni

boshqarish, sinfdagi nizolarni hal qilish va o‘z kasbiy yonish holatining oldini olishda muvaffaqiyat qozonadi.

Bugungi kunda o‘qituvchilarning psixologik savodxonligini oshirish uchun muntazam ravishda trening va seminarlarda ishtirok etish, psixologik adabiyotlarni o‘qish va amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish muhimdir. Ushbu qobiliyatlar nafaqat o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi samarali muloqotni ta’minlaydi, balki o‘quvchilarning kelajakdagi shaxsiy va ijtimoiy muvaffaqiyatlariga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, psixologik savodxonlik zamonaviy ta’lim jarayonining ajralmas qismi bo‘lib, bu faqat o‘qituvchilar uchun emas, balki ta’lim tizimining barcha ishtirokchilari uchun zaruriy bilim va ko‘nikma sifatida qaralishi lozim. Shu sababli, psixologik savodxonlikni rivojlantirish uchun ko‘proq e’tibor qaratish bugungi kun talabi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. PSIXOLOGIK SAVODXONLIK STRATEGIYALARINI O‘RGANISH Fayzullayev Mirzaodil Mirzamurodovich, University of Business and Science NOTM Pedagogika va psixologiya kafedrası o‘qituvchisi <https://doi.org/10.53885/edinres.2024.04.2.081>
2. Zarifboy Ibodullaev - 1994 yilda “Insulinga bog‘liq bo‘lmagan qandli diabetda serebrovaskulyar kasalliklarning insultdan oldingi shakllarining klinik va neyrofiziologik xususiyatlari” mavzusida nomzodlik dissertatsiyasini himoya qildi. 1991-1995 yillar – 2-Toshkent davlat tibbiyot instituti asab kasalliklari kafedrası assistenti. 1995-1997 yillar – 2-Toshkent davlat tibbiyot instituti asab kasalliklari kafedrası dotsenti. <https://asab.cc/uz/yangiliklar/152-ituvchi-psihologijasi.html>

3. <https://psixologim.uz/threads/sizga-qanday-yordam-bera-olaman-empatiya-nima.1314/>
4. SH.R Xasonova. <https://abiturtest.uz/mavzular/muammoli-talim-mashgulotlarini-tashkil-etish-va-boshqarish/>
5. O'QUVCHILARNING BILISH FAOLIYATINI KENGAYISHIDA TA'LIM JARAYONLARINING O'RNI M. Q. Raxmanova Chirchiq davlat pedagogika instituti p.f.f.d.(PhD) S. G'. Umrzoqov Chirchiq davlat pedagogika instituti magistranti lazizbek_9400@mail.ru